

1 Språk og kultur

Etter å ha arbeidet med dette kapitlet skal du kunne samtale om

- kulturelle og språklige erfaringer knyttet til forskjellige geografiske områder.

Så lenge vi bor hjemme og går på skolen, har vi lite erfaring i kultur og språk andre steder. Men straks vi forlater hjemmet, enten for å studere, for å arbeide eller for å reise på ferie eller studietur, oppdager vi at kultur og språk rundt i verden er veldig forskjellige. Størst forskjell ser vi når vi reiser til fjerne land. Skal vi til Papua New Guinea, Ytre Mongolia eller Galápagosøyene, møter vi ikke bare fremmede språk, men også forskjellige kulturer.

Både språk og kultur er påvirket av historie, geografi og religion.

Språk og kultur påvirkes av mange faktorer

Språk

Språket utvikler seg over tid, og er påvirket av flere ting, blant annet geografi, historie og kultur. Når mennesker flytter seg fra verdensdel til verdensdel, tar de med seg språket sitt. Selv om engelsk er det offentlige språket i USA, snakkes det også spansk i Florida og California, der mange av innbyggere kommer fra Latin-Amerika. I Storbritannia har språket utviklet seg til dagens moderne engelsk under påvirkning av alle erobrerne som har inntatt landet gjennom tidene. Jydene, angelsakserne, romerne, vikingene og normannerne har alle satt sitt sine spor på språket.

Kolonisering har hatt stor innflytelse på språket mange steder. For eksempel snakker de fortsatt fransk i deler av Canada og Indokina, og engelsk over store deler av Afrika og det indiske subkontinentet. Australia, New Zealand, USA og Canada ble tidlig bebodd av engelsktalende, og Sør- og Mellom-Amerika av innflyttere som snakket spansk og portugisisk.

Språket er også påvirket av kulturen. Inuittene skal for eksempel ha opp til hundre forskjellige ord for «snø».

I dag har ny teknologi og media sørget for nye gloser. Ord som «wireless», «web» og «Blackberry» har helt andre betydninger enn for ti år siden.

Vi behøver ikke reise ut av landet for å oppleve at ikke alle snakker slik vi gjør. I tillegg til samisk, har vi to forskjellige norske målføre, bokmål og nynorsk. Og vi har mange forskjellige dialekter. Bor vi for eksempel i Hammerfest, oppdager vi at mennesker fra Bergen, Trondheim, Stavanger og Oslo snakker norsk med en annen dialekt enn det vi selv gjør.

Inuittene har opptil 100 forskjellige ord for snø. Foto: SSP, Per Madsen.

Kultur

Kulturen endrer seg også med tida, og det finnes mange forskjellige kulturer i verden. De varierer fra land til land og fra region til region. Mennesker har forskjellige syn på mat, klær, høytider, brylluper og begravelser. De omgår hverandre på forskjellige måter, ler av forskjellige vitser og sørger over forskjellige ting. I likhet med språk, påvirkes også kulturen av historie, geografi, klima og religion.

Religion påvirker kulturen. For eksempel spiser ikke muslimer svinekjøtt og de drikker ikke alkohol. Jødene feirer lørdag som sin

helligdag, sabbat, og spiser spesiell koshermat. For hinduer er kuene hellige, og for buddhister er alt liv hellig.

Også klimaet påvirker kulturen. Vi oppfører oss annerledes om vi bor i et varmt klima enn i et kaldt klima. Vi spiser og drikker annerledes i Norge enn for eksempel i Italia, og i Norge spiller vi fotball om sommeren, mens i de fleste andre land er fotballsesongen om vinteren.

Selv med felles historie og den tilhørigheten vi har ved å bo i det samme landet, har vi mange forskjellige kulturer. Riktignok feirer vi 17. mai over hele landet, men bor vi i Finnmark, er det ikke sikkert vi bruker fritiden til det samme som dem som bor i Oslo. Det vil alltid være kulturelle forskjeller mellom de som bor på landsbygda og de som bor i byen, og kulturforskjellene er ekstra tydelige i et langstrakt land som Norge. Det er like langt fra Nordkapp til Lindesnes som fra Lindesnes til Roma. Hvor mange forskjellige land krysser vi når vi reiser fra Norge til Italia? Danmark, Tyskland og Østerrike i hvert fall. Tre forskjellige språk, historie og styresett. Da er det ikke rart at vi opplever språklige og kulturelle forskjeller i Norge.

I utlandet

Reiser vi til Sverige eller Danmark, ser vi straks forskjell på språk og kultur selv om de skandinaviske landene har mye felles og vi kan forstå og lese hverandres språk.

Reiser vi enda lengre, må vi snakke andre språk enn norsk for å bli forstått. De fleste store europeiske språkene stammer fra indoeuropeiske, og har visse likheter med dem. Enkelte språk, derimot, som finsk og ungarsk, er helt annerledes.

Europa

Europa består fortsatt av mange forskjellige land med hver sine språk og kulturer. Fransk, Portugisisk, Spansk, Rumensk og Italiensk ligner på hverandre og stammer direkte fra Latin. I Tyskland, Sveits og Østerrike snakker de tysk. I mange land i Europa snakker de flere språk, blant annet snakker de flamsk og fransk i Belgia og fire forskjellige språk i Sveits. Mange av de østeuropeiske landene som Russland, Polen og Tsjekkia har språk som ligner på hverandre. For å gjøre det ekstra vanskelig bruker ikke alle land i Europa det romerske alfabetet, slik vi gjør. I Russland bruker de for eksempel det kyrilliske alfabetet.

Hvis vi tar en enkel inndeling av Europa etter kultur, ser vi disse områdene:

- Landene rundt Middelhavet
- Alpene
- Nord-Europa
- De baltiske statene
- Øst-Europa – den tidligere østblokken
- Balkanstatene
- De nordiske landene

Det er store forskjeller i kulturene i disse områdene. Folk som bor ved Middelhavet har helt andre mat- og drikkevaner enn i Russland, for eksempel. Forholdet til sang og dans er annerledes i Latvia enn det er i Spania. Petanque spilles på torvet i Frankrike, mens de spiller cricket i landsbyene i England. I Spania stenger de butikkene og tar de siesta midt på dagen. Franskmenn spiser stor lunsj med rødvin midt på dagen, og i Norge tar vi nistepakken med på jobb.

Australasia, Nord-America og Canada

Her har de kultur og språk som ligner på det vi finner i Europa. Det er fordi mange av innbyggerne i disse landene stammer fra Europa. USA er en «smeltedigel» av forskjellige kulturer, språk og religion. Innflytterne kom som eventyrere eller på flukt fra fattigdom og religiøs undertrykkelse. I dag snakker de fleste engelsk, selv om mange holder språket fra «gamlelandet» ved like. Men kulturen er ikke bare påvirket av innflyttere fra Europa. Jazz har sitt opphav blant afrikanerne som ble brakt til USA som slaver. De store hispaniske bosettingene i Florida og California har sine egne kulturer og matvaner.

Latinamerika

I Latin-Amerika snakker de spansk eller portugisisk. Det er fordi de fleste oppdagelsesreisende til Sør-Amerika var fra Spania eller Portugal. Flere land i Sør-Amerika har problemer med narkotika, geriljakrig og våpensalg, men de har også en spennende historisk arv, blant annet fra Aztec-, Maya- og Inkaindianerstammene. Det preger

kulturen og tiltrekker mange turister. Latinamerikanske forfattere som Garcia Marques og Mario Vargas Llosa er verdenskjente.

I Latin-Amerika finner vi mange minnesmerker etter tidligere kulturer. Mayapyramiden i Uxmal. Foto: SSP, Alexander Garaev.

Karibien

Karibien består av mange øyer med forskjellige kulturer og språk. Spesielt er musikken deres særpreget og fargerik. Innbyggerne er kjent for en avslappet livsstil, og øyene er veldig populære turistdestinasjoner, særlig for cruiseskip. De fleste innbyggerne snakker spansk og pidginengelsk, en slags «utenlandsk» engelsk.

Midtøsten

Midtøsten er et område med mye politiske uroligheter og store forskjeller i religion og kultur. Reiser vi til et muslimsk land, må vi være klar over at kulturen er svært forskjellig fra vår. Oppførsel, klær og forhold til alkohol og narkotika er annerledes enn hos oss, og det må vi besøkende respektere.

Afrika

Afrika består av mange forskjellige land, mange av dem har vært kolonier, noe som preger språk og kultur. I tillegg til sitt eget språk, snakker innbyggerne ofte et lingua franca, dvs. et språk som ikke er morsmål. Det kan være engelsk, belgisk, fransk eller portugisisk, avhengig av hvilket land de var underlagt i kolonitiden.

Afrikanske språk. Kilde: Wikipedia.

Asia

Asia er den største verdensdelen. Der finner vi store og mektige land som Kina og Russland, og små land som Bhutan. Vi finner stor rikdom, som i Brunei, og enorm fattigdom som i India. Språkene er mange og varierte og omfatter hindu, thai, malay, koreansk, japansk, indonesisk og russisk.

I Kina alene snakkes det mellom seks og tolv språkgrupper, Mandarin er den største. I tillegg finnes det utallige dialekter innen hver gruppe. For å gjøre det enda mer komplisert, brukes det tegnspråk i tillegg til vanlig språk i mange land i Asia.

Vis respekt

Når du er ferdig med å studere, begynner du kanskje å arbeide i reiselivsnæringen, og du vil sikkert reise i fritiden. Da vil du erfare hvor mange forskjellige kulturer og språk som finnes i denne spennende verden vi bor i.

Det er viktig at vi husker at andre mennesker kan ha andre verdier enn oss, de snakker annerledes og legger vekt på helt andre ting enn vi gjør. De bruker fritiden på andre måter enn oss og driver yrkene sine annerledes enn oss. Mennesker fra andre land kan være veldig sårbare om ting vi er vant til å snakke åpent om. Som regel bør vi unngå å diskutere monarkiet, religion og politikk. Husker vi dette, og tar hensyn til det, får vi mye glede av møtet med andre menneskers språk og kulturer.

Case 1

Your class at school has been saving up for a whole year in order to travel to London for a week. The trip is booked and the program planned. Is there anything you should be especially aware of regarding language and cultural differences?

Englishmen are not very different from Norwegians They laugh at the same things, watch the same TV programmes and listen to the same music. There are, however, some areas where we differ from each other. Englishmen are more polite than we are. Some examples are that they say 'Please' and 'Thank you' all the time. Anything else is considered rude. They hold the door open for the person coming in after them, and say 'Thank you' when someone holds the door for them. If you are in Starbucks and someone buys you a coffee, you don't insist on paying, but treat everyone to the next rounds of coffee.

Englishmen don't usually take packed lunches to work, but go out for a sandwich or a sit down meal. Their working day is longer than ours so they have at least an hour for lunch. Another thing is that if you have to queue up for a bus or a taxi, remember not to jump the queue as that is considered very bad mannered. It's very usual to say 'Hello' or 'Good Morning' to your neighbour if you meet them in the street, and quite often strangers will say 'Hello' to you when you are out walking. Another thing you will notice that is different is the enormous number of pubs in England. Pubs are part of daily life there. You don't necessarily have to drink alcohol in a pub the way most people do in Norway. Englishmen go there for the company and the atmosphere more than anything. Lots of people go to pubs to watch football matches on a big screen. With changing times, many pubs are now 'gastro pubs', which means they put more emphasis on serving good food than they did before.

Case 2

You have been working in a shop in your spare time and have saved up to buy an InterRail ticket this summer. Perhaps you will decide to travel to the Mediterranean, sample all the good food there and experience different languages and cultures. If you are interested in food this is a lovely area to visit. When you arrive in France you will discover meals are a very important part of their culture. Most of us eat to live, but Frenchmen live to eat. Don't expect to get a good Scandinavian breakfast though, a cup of coffee and a croissant is supposed to last you until lunchtime. Both lunch and dinner are important. You will probably have three courses of beautifully prepared and tasty food, often made with lots of garlic and olive oil, and served with fresh vegetables and salad. Baguettes are fresh of course, and are baked twice a day. Although it is possible to get brown bread, it's not so usual.

If your next stop is Italy, the food will delight you there too. Again, two hot meals a day is the norm and they consist of an antipasta, which is a first dish of a pasta, a second main dish and dessert. Italians speak loudly and gesticulate wildly while they eat. You won't just find pizza and spaghetti though, Italian food is much more varied than that.

Apart from food it is important to remember that many Mediterranean countries are Catholic, so, as with any religion, it is

wise to show respect. Never go into a church in shorts or a mini skirt. Remember, too, that going out in the evening dressed in revealing clothes and lots of make up might well give the wrong impression to the local people.

If you travel on to Greece you will find people dancing in the local tavern. Everyone joins in, and it is not unusual to see them indulging in the traditional plate smashing as the evening wears on.

Not only meals differ, people also eat at different times. The French and Italians eat dinner much later than we do in Norway, at around nine, while the Greeks don't eat until nearer eleven.

So on your journey through Europe, you will not only hear many different languages, you will also meet many different cultures.

The Greeks don't eat until nearer eleven. Photo: SSP, Rj Lerich